

เฮอริเมนูติกส์ : ศาสตร์แห่งการพัฒนาหลักสูตร Hermeneutics : Science of Curriculum Development

คมสันต์ หลาวเหล็ก¹

Komson Laowlek¹

¹หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

¹Supervision Center Office of the Basic Education Commission

Corresponding author. Email: komson.laowlek@gmail.com

(Received: April 26, 2022; Revised: June 22, 2022; Accepted: June 29, 2022)

บทคัดย่อ

เฮอริเมนูติกส์เป็นศาสตร์และศิลป์การตีความ เพื่อความเข้าใจศาสตร์ด้านการพัฒนาหลักสูตรเพราะหลักสูตรมีวิวัฒนาการเฉกเช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตที่ไม่สามารถวางแผนควบคุมไว้ล่วงหน้าได้ ซึ่งต่างกับเครื่องจักรกลที่สามารถควบคุมได้ด้วยกระบวนการที่มีระเบียบแบบแผนทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะช่วยให้การปฏิรูปกระบวนการทัศน์เดิมของการพัฒนาหลักสูตรไปสู่นิยามความหมายใหม่ของการพัฒนาหลักสูตร อันเป็นวัฒนธรรมและแนวปฏิบัติขององค์กรหรือสังคมที่นำไปสู่ผลิตผลจากกระบวนการไตร่ตรองหรือปรึกษาหารือร่วมกัน หลักสูตรจึงกลายเป็นเครื่องมือในการกำหนดหรือการจัดการเทศสภาพและเพศวิถีของคนในสังคม นอกจากนี้หลักสูตรยังเป็นเรื่องส่วนตัวหรือเรื่องเล่าของบุคคลที่มีประวัติความเป็นมาจำเพาะ เป็นศิลปะ มีความสุนทรีย์และเจรจาต่อรองกันได้

ดังนั้น เฮอริเมนูติกส์จึงเป็นศาสตร์และศิลป์การตีความการพัฒนาหลักสูตร เพื่อทำความเข้าใจพื้นที่ความคิดและความเชื่อทางการศึกษาในการต่อรองอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อและวัฒนธรรมทางการศึกษาที่นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องอาศัยเฮอริเมนูติกส์เพื่อทำความเข้าใจถึงศาสตร์การพัฒนาหลักสูตร ทั้งนี้ศาสตร์การพัฒนาหลักสูตรมีความเป็นพลวัตและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา อันจะเป็นประโยชน์ต่อนักพัฒนาหลักสูตรในการศึกษาและสร้างความเข้าใจศาสตร์การพัฒนาหลักสูตรที่มีความหลากหลายภายใต้พื้นที่การต่อรองอุดมการณ์ทางการศึกษาของกลุ่มคนในสังคมที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมและหลากหลายทางการเรียนรู้

คำสำคัญ: เฮอริเมนูติกส์, การพัฒนาหลักสูตร

Abstract

Hermeneutics is the science and art of interpretation. To understand the science of curriculum development because the curriculum evolves like an unplanned organism. Unlike a machine that can be controlled by a scientifically methodical process. This will help to transform the old paradigm of curriculum development into a new definition of curriculum development. It is the culture and guideline of an organization or society that leads to the product of a process of deliberation or consultation. Thus, the curriculum has become a tool to manage the gender identity of people in society. In addition, the courses are specific personal stories with artistic, aesthetic and negotiable history.

Therefore, Hermeneutics is the science and art of interpreting curriculum development. To understand the scope of educational thought and belief in negotiating ideologies, ideas, beliefs and educational culture that curriculum developers rely on Hermeneutics to understand the science of curriculum development. However, curriculum development science is dynamic and constantly changing. This will benefit developers to learn and make understanding for the science of developing a diverse curriculum in the scope of negotiating educational ideology among people in a multicultural and diverse learning society.

Keywords: Hermeneutics, Curriculum Development

1. บทนำ

ปัจจุบัน คำว่า “Hermeneutics” เป็นที่กล่าวถึงกันมากขึ้นในวงการปรัชญาของไทย โดยเฉพาะศาสตร์ด้านหลักสูตร ยังพบว่าคำนี้มักจะมี ความหมายโดยรวมที่ใช้เวลากล่าวถึงกระแสทางความคิดอย่างกว้างๆ และไม่เจาะจง เพื่อแก้ปัญหาคำสนธิสนเหล่านี้ บทความนี้มุ่งให้ความกระจ่างแก่ความหมายของคำดังกล่าวในบริบททางการศึกษา พร้อมทั้งการนำเสนอสถานภาพของศาสตร์ด้านหลักสูตรที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิด วิธีการทางเฮอร์เมเนอติกส์ ที่ได้รับการประกอบสร้างขึ้นภายใต้บริบททางสังคม วัฒนธรรม การเมืองและประวัติศาสตร์ในยุคโลกาภิวัตน์ รวมถึงอุดมการณ์ทางการศึกษาและสหวิทยาการทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในหลากหลายแขนง ซึ่งสาระสำคัญของบทความนี้ได้พยายามฉายภาพของการตีความศาสตร์ด้านหลักสูตร ในมุมมองใหม่ที่เกี่ยวข้องกับนิยามของหลักสูตรที่มีใช้เทคนิควิธีการทางวิทยาศาสตร์ตามกระบวนการทัศน์ปฏิฐานนิยมที่จะต้องอาศัยหลักการของเฮอร์เมเนอติกส์ ในการตีความปรากฏการณ์ที่ปรากฏอยู่รอบๆ ตัวเราอย่างรู้ตัวและไม่รู้ตัว อย่างที่น่าสนใจและกำลังถูกมองข้าม หากแต่หลักสูตรมีลักษณะเชิงปรัชญา เกี่ยวกับปัจเจกบุคคล และกระบวนการไตร่ตรองอย่างลึกซึ้งว่าทฤษฎีหลักสูตรดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากนักการศึกษา/นักวิชาการด้านหลักสูตร เช่น Elliot Eisner, Henry Giroux, Peter McLaren, William Reid, Maxine Greene, Michael Apple, William Pinar และ Patrick Slattery นักการศึกษาเหล่านั้นมองว่า โลกใบนี้เต็มไปด้วยความละเอียดอ่อนซับซ้อน การรับรู้ของบุคคลจึงมีความงาม ความเป็นพลวัต เป็นการรับรู้ที่อยู่เหนือความคิดและเป็นพฤติกรรมในระดับบุคคล

ดังนั้นหลักสูตรจึงมีวิวัฒนาการแตกต่างกันไปอย่างมีชีวิตที่ไม่สามารถวางแผนควบคุมไว้ล่วงหน้าได้ ซึ่งต่างกับเครื่องจักรกลที่สามารถควบคุมได้ด้วยกระบวนการที่มีระบบระเบียบแบบแผนทางวิทยาศาสตร์

2. ความหมายที่หลากหลายของเฮอร์เมเนอติกส์

คำว่า “Hermeneutics” มีรากจากศัพท์ภาษากรีกว่า “Hermeneuein” (หรือ Hermeneia หรือ Hermeneus) ซึ่งเป็นคำที่มีหลายความหมาย ได้แก่ “แสดงออก” (Express) “อธิบาย” (Explain) “แปล” (Translate) หรือ “ตีความ” (Interpret) อย่างไรก็ตาม คำนี้โดยพื้นฐานแล้วมีความหมายสัมพันธ์กับการตีความ แม้คำนี้จะปรากฏใช้ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1654 ในงานของ เจ. ซี. แดนนอร์ (J. C. Dannhauer) เรื่อง Hermeneutica Sacra แต่กิจกรรมการตีความที่คำนี้บ่งถึงมีมาก่อนนานแล้ว อย่างไรก็ตาม การกล่าวเพียงว่าเฮอร์เมเนอติกส์ เกี่ยวกับการตีความ นับเป็นคำอธิบายที่กว้างมาก เนื่องจากเฮอร์เมเนอติกส์มีความหมายที่หลากหลายและการใช้คำนี้ก็ยังเป็นที่ยอมรับและถกเถียงกันอยู่ในบางจุด เพื่อให้เห็นภาพของความหลากหลายนั้น ควรเริ่มต้นกับความหมายต่างๆ ที่อาจจัดประเภทความหมายต่างๆ ข้างต้นเพื่อช่วยในการทำความเข้าใจเบื้องต้นได้ ดังนี้

ประเภทที่ 1 กลุ่มปรัชญาที่ศึกษาเกี่ยวกับการทำความเข้าใจ

ประเภทที่ 2 กลุ่มทฤษฎีและวิธีวิทยาว่าด้วยหลักการตีความ

ประเภทที่ 3 กลุ่มหลักการตีความ

ประเภทที่ 4 กลุ่มกิจกรรมการตีความ

ประเภทที่ 5 กลุ่มตัวบทที่บันทึกผลการตีความ

สรุปได้ว่า เฮอร์เมเนอติกส์จึงเป็นศาสตร์และศิลป์ของหลักการตีความ รวมถึงวิธีวิทยาและปรัชญาอันเป็นผลจากการไตร่ตรองศึกษาเกี่ยวกับหลักการตีความ ดังนั้นการให้ความกระจ่างแก่ความหมายของเฮอร์เมเนอติกส์ที่ใช้ในปัจจุบัน จึงควรให้ความสำคัญกับเรื่องหลักการ 5 ประเภทนี้

3. ศาสตร์ด้านหลักสูตรจากประสบการณ์ทางการศึกษาสู่การทำความเข้าใจการพัฒนาหลักสูตร

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 มีนักการศึกษาและนักวิชาการด้านหลักสูตรหลายท่านได้พยายามให้ความหมายของหลักสูตรแตกต่างกันไป มีตำราภาษาต่างประเทศที่เขียนเกี่ยวกับหลักสูตรมากกว่า 1,100 เล่ม และแต่ละเล่มก็ให้นิยามความหมายของหลักสูตรแตกต่างกันออกไปตามปรัชญา/แนวคิด/กระบวนการทัศน์ที่ตนยึดถือ สำหรับในวงการวิชาการด้านทฤษฎีหลักสูตรของประเทศไทยนั้นเป็นที่ยอมรับกันส่วนใหญ่ว่าอย่างน้อยที่สุด กระบวนการพัฒนาหลักสูตรควรเริ่มต้นจากการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของหลักสูตรเป็นลำดับแรกและการประเมินผลผลิตของหลักสูตรว่าบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้มากน้อยเพียงใดเป็นลำดับสุดท้าย รวมถึงการมองว่าสถานศึกษาหรือโรงเรียนเป็นสถานที่ที่จัดการศึกษาอย่างเป็นทางการ เป็นแหล่งให้ความรู้พื้นฐานที่ได้มาตรฐานที่ผู้เรียนทุกคนจะต้องได้รับการเรียนรู้ตามแนวทางกระบวนการพัฒนา

หลักสูตรดังกล่าวนี้ถือเป็นหลักการพื้นฐานที่ยอมรับได้ในวงวิชาการด้านทฤษฎีหลักสูตร เนื่องจากว่าตำราและหนังสือส่วนใหญ่จะกล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามแนวทางนี้ทั้งนั้น

เป็นที่น่าสังเกตว่าตำราและหนังสือเหล่านี้ล้วนแต่กล่าวถึงความหมายและการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร ตลอดจนเสนอแนะวิธีการนำหลักสูตรไปใช้การประเมินผลหลักสูตรโดยอ้างอิงนักหลักสูตรชาวต่างประเทศในยุคสมัยที่ใกล้เคียงกันและใช้มิติการพัฒนาหลักสูตรคล้ายคลึงกัน ซึ่งนักหลักสูตรเหล่านี้มีมิติการมองความหมายและบทบาทของหลักสูตรต่อการจัดการเรียนการสอนที่คล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ แม้จะมีความแตกต่างอยู่บ้างแต่ก็ไม่มากนัก ส่งผลให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรที่มีกระบวนการทัศน์การมองระบบการศึกษาเดียวกันในประเทศไทยให้ความหมายของคำว่า หลักสูตรเป็นแนวทางสำหรับวิธีการในการกำหนดเป้าหมายกระบวนการพัฒนาหลักสูตร การใช้และประเมินหลักสูตรเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

อย่างไรก็ตามการสร้างหลักสูตรที่สอดคล้องกับความหมายและเป้าหมายของการจัดการศึกษาภายใต้บริบทสังคมในปัจจุบัน ดังที่เสนอนักหลักสูตร นักการศึกษาไทยจะต้องก้าวผ่านมิติการพัฒนาหลักสูตรแบบเดิม ศึกษาและทำความเข้าใจความหมายของคำว่า การศึกษา (Education) และผู้มีการศึกษาในมิติที่แตกต่างไปจากการมองว่า การศึกษาคือการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่จัดไว้ในโรงเรียน เมื่อพูดถึงการศึกษาทุกคนจำเป็นต้องนึกถึงโรงเรียนเสมอไปหรือไม่ อย่างไรก็ตามจะต้องทำความเข้าใจความหมายของคำว่าผู้มีการศึกษาที่แตกต่างไปจากเดิมที่ว่า ต้องเป็นผู้จบการศึกษาตามหลักสูตรที่กำหนดในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ เท่านั้น

อนึ่งสถานภาพของเฮอริเมนูติกส์ในฐานะศาสตร์แห่งการตีความด้านหลักสูตร ซึ่งหลักสูตรเป็นเสมือนสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เรียกว่า วาทกรรม (Discourse) ในบริบททางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะจำเพาะ รวมทั้งอธิบายประเด็นคำถามที่ว่านิยามใหม่แก่หลักสูตรว่าเป็น การเดินทางเพื่อค้นหาตนเองโดยการตีความและสร้างความหมายใหม่ให้กับชีวิตของตนเองด้วยกระบวนการสร้างและสะท้อนความคิดจากปัจเจกบุคคล โดยการศึกษาแนวปฏิรูปต่อมาได้พัฒนาเป็นกระบวนการศึกษาเชิงวิพากษ์และหลังสมัยใหม่นิยม (Critical and Postmodern Paradigm) ซึ่งได้อธิบายประเด็นคำถามว่าการศึกษาแนวปฏิรูปคืออะไร ในทรรศนะของนักวิชาการแนวปฏิรูป หมายถึง การมีท่าที/ปฏิบัติ/การสะท้อนความคิดต่อสถานสภาพของศาสตร์ด้านหลักสูตรและการกำหนดสถานภาพที่เหมาะสมในยุคหลังสมัยใหม่ และเนื่องด้วยสภาพของศาสตร์ด้านหลักสูตรที่ไม่ถูกจำกัดด้วยระเบียบ/กฎเกณฑ์จากภายนอกอีกต่อไป จึงนำไปสู่การเปิดพื้นที่แห่งการเรียนรู้เพื่อการศึกษาวิเคราะห์ ตีความ และทำความเข้าใจว่าหลักสูตรคืออะไร โดยการทำเช่นนั้นเข้าใจว่าเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ในการศึกษาทฤษฎี/ศาสตร์ด้านหลักสูตรของกลุ่มนักวิชาการด้านหลักสูตรแนวปฏิรูปที่มีกระบวนการทัศน์ร่วมกันและแตกต่างกันออกไปในแต่ละวาทกรรมทางหลักสูตร หากแต่ในกลุ่มนักวิชาการด้านหลักสูตรแนวปฏิรูปก็ได้มีแนวคิดที่เป็นแก่นแกนชัดเจนว่าการศึกษานี้คืออะไร เรื่องนี้มองว่าการศึกษานี้เป็นสัญญาบัตรที่แสดงถึงความเคลื่อนไหวของประชาคมนักวิชาการเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงศาสตร์ด้านหลักสูตรจากภายในไปสู่การทำความเข้าใจและตีความอย่างลึกซึ้งซึ่งเกี่ยวกับหลักสูตรรวมถึงการเกิดบรรยากาศทางอารมณ์และปัญญา การใคร่ครวญหรือทบทวน เพื่อให้ก้าวไปสู่อนาคตด้วยความไม่สับสน เป็นการสร้างจินตนาการ ภาพแห่งอนาคตและเกิดการวิพากษ์เพื่อให้เห็นปัญหาและรู้ทางอนาคตอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนนั่นเอง

กระบวนการทัศน์การศึกษาแนวปฏิรูปที่ Pinar นำมาใช้เพื่อปฏิรูปนิยามและสถานภาพของศาสตร์ด้านหลักสูตรในทศวรรษ 1970's เมื่อการวางแผนและพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Planning and Development) ที่ให้ความสำคัญกับการวางแผนการจัดการศึกษาอย่างมีระบบระเบียบมีกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลอย่างชัดเจนนั้น กลับมีใช้วาทกรรมหลัก (Dominant Discourse) ของการศึกษาในศาสตร์ด้านหลักสูตรอีกต่อไป โดยศาสตร์ด้านหลักสูตรเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ช่วงรอบของประสบการณ์ทางการศึกษา (Educational Experiences) ที่มีความละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง และเน้นที่ความเข้าใจอย่างลุ่มลึก (Understanding Curriculum) จึงกล่าวได้ว่า Pinar เปรียบเสมือนสถาปนิกผู้รังสรรค์และวางรากฐานสำคัญของการศึกษาในศาสตร์ด้านหลักสูตรแนวปฏิรูปตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970's จนถึงปัจจุบัน

สรุปได้ว่า หลักสูตรจึงเป็นเสมือนสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เรียกว่า วาทกรรม (Discourse) ในบริบททางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะจำเพาะ ดังนั้นเฮอริเมนูติกส์จึงเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ในการศึกษาทฤษฎี/ศาสตร์ด้านหลักสูตรของกลุ่มนักวิชาการด้านหลักสูตรแนวปฏิรูปที่มีกระบวนการทัศน์ร่วมกันและแตกต่างกันออกไปในแต่ละวาทกรรมทางหลักสูตร

4. จุดหมายปลายทางของการพัฒนาหลักสูตรในกระบวนทัศน์ใหม่

ศาสตร์ด้านหลักสูตรหรือทฤษฎีหลักสูตรในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจหลักสูตร (Curriculum Understanding) มากกว่าการวางแผนและพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) ตามกระบวนทัศน์ปฏิฐานนิยม/แนวกระบวนกรทางวิทยาศาสตร์ การศึกษาและทำความเข้าใจหลักสูตรได้รับอิทธิพลจากกระบวนทัศน์หลังสมัยใหม่นิยมในหลากหลายแนวทาง เช่น แนวประวัติศาสตร์ (Historical) แนวสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) แนวสตรีนิยม (Feminism) แนวชาติพันธุ์นิยม (Racism) แนวนิเวศวิทยา (Ecological) แนวเทววิทยา (Theological) และแนววิทยาศาสตร์ใหม่ (New Sciences) ดังนั้นแนวคิดและวิธีการพัฒนาหลักสูตรตามกระบวนทัศน์หลังสมัยใหม่นิยมจึงมีความหลากหลายตามไปด้วยเช่นกัน อาจกล่าวได้ว่า ไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัวในการพัฒนาหลักสูตรหรือมีรูปแบบหลักสูตรที่สามารถใช้ได้ในทุกบริบท เนื่องจากหลักสูตรเปรียบได้กับสิ่งมีชีวิตที่มีวิวัฒนาการมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหลายอย่างที่มีอิทธิพลต่อหลักสูตร เช่น ผู้สอน ผู้เรียน รวมถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่มีความแตกต่างหลากหลาย และเป็นพลวัต ความรู้จึงไม่มีสถานภาพเป็นสากลที่เป็นอิสระจากความคิดและการรับรู้ของมนุษย์ฉะนั้นเนื้อหาวิชา (Subject matter) จึงมิใช่ปัจจัยหลักของหลักสูตร การแสวงหาความรู้ก็อาจมิใช่หน้าที่หลักของการศึกษาหรือการเรียนการสอน แต่เป็นการแสวงหาความเข้าใจและการรับรู้ของตนเอง ศาสตร์ด้านหลักสูตรจึงเป็นการศึกษาและทำความเข้าใจหลักสูตรจากผู้เรียนในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ และเพศสภาพ และเรียกร้องให้หลักสูตรเปิดพื้นที่ให้กับองค์ความรู้ที่หลากหลายของกลุ่มคนเหล่านี้ให้มีพื้นที่ในสังคมโลกอย่างมีศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์ที่เสมอภาคกัน

นอกจากนี้ ศาสตร์ด้านหลักสูตรที่เกิดขึ้นจากวาทกรรมในบริบททางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะจำเพาะส่งผลให้การศึกษาในศาสตร์ทางด้านหลักสูตรต้องอาศัย Hermeneutics ในฐานะ “ศาสตร์และศิลป์” นั่นคือ หลักการตีความ เพื่อความเข้าใจศาสตร์ด้านหลักสูตรให้ได้รับการปฏิรูปกระบวนทัศน์เดิมไปสู่นิยามความหมายใหม่ ได้แก่ หลักสูตรเป็นวัฒนธรรมและแนวปฏิบัติขององค์กรหรือสังคมอันเป็นผลผลิตจากกระบวนการไตร่ตรองหรือปรึกษาหารือร่วมกัน หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการกำหนด หรือการจัดการเพศสภาพและเพศวิถีของคนในสังคม หลักสูตรเป็นเรื่องส่วนตัวหรือเรื่องเล่าของบุคคลที่มีประวัติความเป็นมาจำเพาะ เป็นศิลปะ มีความสุนทรีย์ และเจรจาต่อรองกันได้ ดังนั้นหลักสูตรจึงเป็นสมรรถุณีในการต่อสู้และการต่อรองทางอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรม ที่นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องเข้าใจ ความหมายของการเดินทางเพื่อค้นหาตนเองของหลักสูตร

สรุปได้ว่า ศาสตร์ด้านหลักสูตรที่เกิดขึ้นจากวาทกรรมในบริบททางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะจำเพาะส่งผลให้การศึกษาในศาสตร์ทางด้านหลักสูตรต้องอาศัย Hermeneutics ในฐานะ “ศาสตร์และศิลป์” เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจหลักสูตรจากผู้เรียนในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ และเพศสภาพ และที่เรียกร้องให้หลักสูตรเปิดพื้นที่ให้กับองค์ความรู้ที่หลากหลายของกลุ่มคนในสังคมพหุวัฒนธรรม

5. เฮอร์เมเนติกส์ในการพัฒนาหลักสูตรตามกระบวนทัศน์เชิงปลดปล่อย (Emancipatory paradigm)

สังคมตะวันตกช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นสังคมที่มีความเจริญในด้านอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างสูงสุด ระบบเศรษฐกิจและการเมืองแบบทุนนิยมได้ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างมาก นำไปสู่กระแสเรียกร้องให้ปลดปล่อยผู้คนในสังคมทุนนิยมโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนชนชั้นล่างที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจให้ก้าวพ้นจากสภาพสังคมที่กดขี่ นักวิชาการและนักการศึกษา มองว่าการให้การศึกษาที่สามารถยกระดับจิตสำนึกให้คนตระหนักถึงกลไกและโครงสร้างทางสังคมที่มีการกดขี่ การเอาใจใส่เปรียบและขาดความยุติธรรมได้นั้นจะทำให้ผู้คนเหล่านั้นมีบทบาทเชิงรุกในการปฏิรูปสังคม โดยกระบวนทัศน์เชิงปลดปล่อยมีรากฐานมาจากปรัชญาการศึกษาเชิงสร้างสรรค์สังคมใหม่ (Social Reconstructionism) ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1940 และแนวปฏิรูปสังคมใหม่ นอกจากนั้นกระบวนทัศน์เชิงปลดปล่อยยังเป็นที่รู้จักกันในชื่อต่าง ๆ เช่น การศึกษาเชิงวิพากษ์ การศึกษาเชิงปฏิรูปและสังคมวิทยาแนวใหม่ เป็นต้น กระบวนทัศน์เชิงปลดปล่อยให้มุมมองต่อการศึกษาและหลักสูตรโดยเฉพาะว่าหลักสูตรเกิดจากกระบวนการสร้างความหมายร่วมกันระหว่างครูและผู้เรียน โดยมีหัวใจสำคัญคือการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ควบคู่กับการปฏิบัติ (Praxis) แต่ไม่ได้อธิบายว่าการพัฒนาหลักสูตรเป็นการวางแผนการศึกษาอย่างเป็นระบบระเบียบเพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนแต่อย่างใด โดยการพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่เป็นพลวัต ดังนั้นจึงไม่สามารถกำหนดหลักสูตรเพื่อตัดสิ้นความรู้ที่ถูกต้องได้แน่นอนหลักสูตรควรเกิดจากการสร้างความหมายร่วมกันในบริบททางสังคม มีการตรวจสอบความจริงแท้ของข้อมูลจากมุมมองของกลุ่มคน

หลากหลายที่อยู่ในสถานการณ์นั้นได้จริง เนื่องจากการตีความปรากฏการณ์จะมีความแตกต่างกันไปตามภูมิหลังทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ และบริบททางประวัติศาสตร์ของผู้ตีความ

นอกจากนี้การนิยามความรู้ความจริงตามกระบวนทัศน์นี้มักจะมีมิติทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องในแง่ที่ว่ากลุ่มคนที่มีภูมิหลังหลากหลายต่างพยายามต่อสู้เพื่อให้การนิยามความรู้ความจริงในทัศนะของตนได้รับการยอมรับและมีความชอบธรรม ในฐานะที่เป็นความรู้กระแสหลักในวงวิชาการ อนึ่ง การพัฒนาหลักสูตรตามกระบวนทัศน์เชิงปลดปล่อยนั้นมิได้แบ่งแยก ขั้นตอนการออกแบบหลักสูตรและแนวทางการจัดการศึกษาในการปฏิบัติออกจากกัน แต่มองกระบวนการนี้ว่าเป็นองค์รวม ว่าการวางแผน การดำเนินการและการประเมินผลเป็นองค์ประกอบของการพัฒนาหลักสูตรที่มีการปฏิสัมพันธ์กันและมีการบูรณาการระหว่างกันโดยมีแก่นสำคัญคือ การสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ควบคู่กับการปฏิบัติ

สรุปได้ว่า เฮอร์เมนูติกส์ในการพัฒนาหลักสูตรตามกระบวนทัศน์เชิงปลดปล่อยเป็นการวางแผนการศึกษาอย่างเป็นระบบระเบียบเพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนแต่อย่างใดก็ตามการพัฒนาหลักสูตรยังเป็นกระบวนการที่เป็นพลวัต ดังนั้นจึงไม่สามารถกำหนดหลักสูตรเพื่อตัดสินความรู้ที่ถูกต้องได้แน่นอนหลักสูตรควรเกิดจากการสร้างความหมายร่วมกันในบริบททางสังคมด้วยการตีความของนักพัฒนาหลักสูตรที่จะต้องอาศัยเฮอร์เมนูติกส์ในฐานะศาสตร์แห่งการพัฒนาหลักสูตรนั่นเอง

6. บทสรุป

ในศาสตร์ด้านหลักสูตรและทฤษฎีหลักสูตรของประเทศไทยนั้น เป็นที่ยอมรับกันส่วนใหญ่ว่าอย่างน้อยที่สุด กระบวนการพัฒนาหลักสูตรควรเริ่มต้นจากการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของหลักสูตรเป็นลำดับแรกและการประเมินผลผลิตของหลักสูตรว่าบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้มากน้อยเพียงใดเป็นลำดับสุดท้าย รวมถึงการมองว่าสถานศึกษาหรือโรงเรียนเป็นสถานที่จัดการศึกษาอย่างเป็นทางการ (Formal Education) และเป็นแหล่งให้ความรู้พื้นฐานที่ได้มาตรฐานที่ผู้เรียนทุกคนจำเป็นต้องได้รับ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวนี้ถือเป็นหลักการพื้นฐานที่ยอมรับได้ในวงวิชาการด้านทฤษฎีหลักสูตร เนื่องจากว่าตำราและหนังสือทุกเล่มในประเทศไทยจะกล่าวถึงกระบวนทัศน์หรือมุมมองการพัฒนาหลักสูตรตามแนวทางนี้ทั้งสิ้น แท้จริงแล้วศาสตร์ด้านหลักสูตรและการสอนมีวิวัฒนาการ มีการวิจัยและพัฒนาอยู่ตลอดเวลาและเป็นการพัฒนาที่ควบคู่กันไปทั้งเรื่องของหลักสูตรและการสอน ในส่วนของการสอนนั้นได้มีงานวิจัยศึกษาค้นคว้าและพัฒนารูปแบบการสอนวิธีการสอน เทคนิคการสอน และสื่อนวัตกรรมต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย ยกตัวอย่างเช่น นวัตกรรมทางการสอนทั้งหลายที่ใช้ในการออกแบบและพัฒนาบนพื้นฐานลักษณะเฉพาะของหลักสูตรที่เป็นกรอบการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นวิธีการสอนใหม่ ๆ เหล่านี้จึงล้วนแต่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับการให้ความหมายและเป้าหมายของการศึกษาที่เป็นกรอบการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดโดยหลักสูตรแนวใหม่ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่านักการศึกษาไทยหรืออย่างผู้เขียนเองหรือผู้อ่านเอง อาจจะไม่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตามที่ กับมุ่งให้ความสำคัญในเรื่องรูปแบบการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอนใหม่ๆ ในขณะที่ กระบวนทัศน์หรือกรอบแนวคิดสำคัญของหลักสูตรที่ถูกกำหนดให้ใช้อยู่ภายใต้มีมติเดิม

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า เฮอร์เมนูติกส์จึงเป็นศาสตร์และศิลป์แห่งการตีความแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของนักพัฒนาหลักสูตร ซึ่งนักพัฒนาหลักสูตรเองจะต้องทำความเข้าใจว่า เฮอร์เมนูติกส์ในฐานะศาสตร์ด้านการพัฒนาหลักสูตร อันจะนำไปสู่การเปิดพื้นที่ทางความคิดและความคิดความเชื่อทางการศึกษาท่ามกลางกระแสสังคม วัฒนธรรมที่มีความเป็นพลวัตตลอดจนกลุ่มคนในสังคมที่ต่อรองอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อและวัฒนธรรมทางการศึกษาผ่านหลักสูตรทางการศึกษาดังนั้น การเข้าถึงความหมายจากการตีความศาสตร์แห่งการตีความเฮอร์เมนูติกส์นี้ จะช่วยให้ นักพัฒนาหลักสูตรสร้างและออกแบบหลักสูตรที่มีความหลากหลายและตอบสนองต่อพื้นที่การต่อรองอุดมการณ์ทางการศึกษาของกลุ่มคนในสังคมที่มีความเป็นพลวัตวัฒนธรรมและความหลากหลายในการเรียนรู้

7. เอกสารอ้างอิง

- กิริติ บุญเจือ. (2545). **ปรัชญาหลังนวยุค: แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่**. กรุงเทพฯ, ดวงกมล.
ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2549). **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.

- สำลี ทองจิ้ว. (2551). วิวัฒนาการทฤษฎีหลักสูตรและกรอบแนวคิดในการพัฒนานวัตกรรมการหลักสูตรทางเลือก. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 10(3), 91-124.
- อภิภา ปรัชญพฤทธิ. (2554). *หลังสมัยใหม่นิยมและการอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อินทภาษ จำกัด.
- ออมสิน จตุพร และอมรรัตน์ วัฒนาธร. (2557). ศาสตร์ด้านหลักสูตร: การบรรจบกันของโลกาภิวัตน์ อุดมการณ์ทางการศึกษา และสหวิทยาการทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 16(1), 158-171.
- Cuban, L. (1992). *Curriculum Stability and Change*. In P. W. Jackson (Ed.), *Handbook of Research on Curriculum* (pp. 216-247). NY: Macmillan.
- Giroux, H. (2011). Rejecting Academic Labor as a Subaltern Class: Learning from Paulo Freire and the Politics of Critical Pedagogy. *Fast Capitalism*, 8, 35 - 40.
- Pinar, W.F. (1979). What is the Reconceptualization?. *Journal of Curriculum Theorizing*, 1(1), 93 - 104.
- Pinar, W.F. (Ed.). (1975). *Curriculum Theorizing: The Reconceptualists*. Berkeley, CA: McCutchan.
- Slattery, P. (2013). *Curriculum development in the postmodern era*. 3rd ed. New York: Routledge.